

Șezând pe marginea drumului, privind la căruță cum urcă dealul spre ea, Lena se gândește: „Am venit din Alabama – de hăt, departe. Tocmai din Alabama viu, pe jos. De hăt, departe.“ Se gândește *n-am nici o lună de când sunt pe drum și-s deja în Mississippi, mai departe de casă decât am fost în viața mea. De la douăzeci ani n-am mai plecat așa departe de joagărul lui Doane*

Nici măcar până la joagărul lui Doane nu fusese decât după ce muriseră taică-său și maică-sa, deși de șase sau opt ori pe an se ducea în oraș sâmbăta, cu căruța, îmbrăcată cu o rochie comandată prin poștă, cu picioarele desculțe pe podeaua căruței și pantofii lângă ea, pe capră, înveliți într-o hârtie. Își punea pantofii chiar înainte să intre în oraș cu căruța. Când a mai crescut, îl ruga pe taică-său să oprească la marginea orașului, iar ea cobora și o lua pe jos. Nu-i spunea lui taică-său de ce ținea să meargă pe jos și nu în căruță. El credea că pentru străzile netede, pentru trotuare. Dar o făcea din convingerea că oamenii care o văd și pe lângă care trece pe jos au să creadă că și ea locuiește în oraș.

Când Lena avea doisprezece ani, taică-său și maică-sa muriseră în aceeași vară, într-o casă din bușteni cu trei camere și un hol, fără plase la geamuri, într-o cameră luminată

de o lampă cu kerosen asaltată de gănganii, cu podeaua fără covoare lustruită ca argintul vechi de tălpile goale. Dintre copiii care trăiseră, ea era cea mai mică. Prima a murit maică-sa. „Să ai grijă de tact’to.“ Lena a avut. Apoi, într-o zi, taică-său a zis: „Să te duci la joagărul lui Doane cu McKinley. Să te pregătești de plecare, să fii pregătită când o veni el.“ După asta a murit. McKinley, fratele, a sosit într-o căruță. Și-au îngropat tatăl într-o după-amiază, într-o pădurice din spatele unei biserici de țară, cu o cruce de pin. A doua zi de dimineață, ea a plecat pentru totdeauna, deși se prea poate ca la momentul respectiv să nu-și fi dat seama, pornind în căruță cu McKinley spre joagărul lui Doane. Căruța era cu împrumut și fratele făgăduise că avea s-o dea înapoi până se înnopta.

Fratele lucra la joagăr. Toți bărbații din sat lucrau la sau pentru joagăr. La tăiat de pin. Exista de șapte ani și peste încă șapte avea să distrugă tot lemnul din împrejurimi. După care parte din mașinării și majoritatea bărbaților care se ocupau de joagăr și care trăiau pentru și datorită lui aveau să se urce în vagoane de marfă și să plece. Dar parte din mașinării aveau să rămână în urmă, pentru că oricând se puteau cumpăra piese noi în rate – roți sfrijite, holbate, țepe, ițindu-se din mormane de zidărie sfărâmată, și buruieni zdrențuite absolut uluitoare, cazane sfărțecate înălțându-și coșurile ruginite, care nu mai scoteau fum, cu o expresie încăpățânată, mirată și năucă într-un decor bătătorit de bușteni, căzut într-o profundă și tihnită ruină, nearat, nesemănat, deșertându-se încet în viroage roșii, gătuite odată cu ploile lungi și tăcute de toamnă și cu mânia dezlănțuită a echinocțiilor de primăvară. Iar de cătunul care nici în

perioada lui de glorie nu fusese trecut cu numele în registrele Poștei n-aveau să-și mai amintească nici măcar urmașii viermănoși care urmau să dărâme clădirile și să le ardă în cuptoare și sobe de iarnă.

Când sosise Lena, să fi fost acolo vreo cinci familii. Aveau cale ferată și gară, prin care o dată pe zi gonea şuierând un tren mixt¹. Trenul putea fi oprit cu un steag roșu, dar de obicei apărea de pe dealurile pustiite brusc, ca o nălucire, cu urlate de banshee², tăind de-a curmezișul amărâtul ăla de sat care nici sat nu se putea numi, o mărgică uitată dintr-un șirag rupt. Fratele era cu douăzeci de ani mai mare decât ea. Când s-a mutat cu el, abia dacă-l mai ținea minte. El locuia într-o casă nezugrăvită, cu patru camere, împreună cu o nevastă chinuită de durerile facerii și de lăuzie. Cam jumătate dintr-un an, cumnată-sa ba zăcea, ba se refăcea. În timpul ăsta, Lena făcea toate treburile casnice și avea grijă de ceilalți copii. Mai târziu, avea să-și spună: „De-aia m-oi fi grăbit așa de-am făcut și eu unul“.

Dormea într-o anexă, în spatele casei. Avea o fereastră pe care a învățat s-o deschidă și s-o închidă la loc pe întuneric fără să scoată nici un zgomot, chiar dacă la început în aceeași odaie dormiseră mai întâi nepotul ei cel mare, apoi cei doi nepoți mai mari care se făcuseră până la urmă trei. Stătea acolo de opt ani când a deschis pentru prima oară fereastra. Abia dac-o deschisese de zece, douășpe ori când și-a dat seama că mai bine n-ar fi deschis-o deloc. „Așa-s eu, ghinionistă“, și-a zis în sinea ei.

¹ Tren compus din vagoane de pasageri și vagoane de marfă (n. ed.).

² În folclorul celtic, spirit care ia forma unei femei bătrâne și care vestește moartea prin strigăte ascuțite.

Cumnata i-a spus fratelui. Atunci, el a observat că ea se schimbase la trup, ceea ce ar fi trebuit să vadă mai de mult. Era un om aspru. Blândețea, duioșia și tinerețea (avea doar patruzeci de ani), se scurseseră din el împreună cu toate celelalte, mai puțin un soi de dârzenie încăpățânată și disperată și sumbra moștenire a mândriei pentru neamul lui. A făcut-o târfă. A acuzat pe cine trebuia (tinerii neînșurați sau cel puțin donjuanii rumegușului erau chiar mai puțini decât familiile), dar ea n-a vrut să recunoască, măcar că bărbatul plecase de șase luni. Se mulțumea să repete cu încăpățănare: „O să trimită după mine. A zis c-o să trimită după mine.“ De neclintit, ascultătoare, alimentându-se din acea rezervă de fidelitate răbdătoare și trainică de care depind și-n care se-ncred cei ca Lucas Burch, chiar dacă n-au de gând să fie de față când e nevoie de ea. După două săptămâni, a sărit iar pe fereastră. De data asta, i-a fost ceva mai greu. „Dacă și mai înainte mi-ar fi fost așa greu, nu mai ajungeam acuma să fac asta“, și-a zis ea. Ar fi putut pleca pe ușă, la lumina zilei. N-ar fi oprit-o nimeni. Ceea ce poate că știa. Dar a hotărât să plece noaptea, și încă pe fereastră. A luat cu ea un evantai din frunze de palmier și o bocceluță legată cu grijă dintr-o basma. În ea avea, printre alte lucruri, treizeci și cinci de cenți în monede de cinci și de zece. Era încălțată cu niște pantofi de căpătat care fuseseră ai fratelui ei. Nu erau prea tociți, dat fiind că vara nu purtau nici unul pantofi. Când a simțit praful drumului sub tălpi, și-a scos pantofii și i-a dus în mână.

Așa o ținea de aproape patru săptămâni. După cele patru săptămâni, își reamintește depărtarea ca pe un coridor tihnit pavat cu încredere neabătută și liniștită, cu oameni cu chipuri și glasuri binevoitoare, anonime:

Lucas Burch? Nu cunosc. Nu știu pe nimeni de pe la noi să-l cheme așa. Drumul ăsta? Duce la Pocahontas. Poate o fi acolo. Tot ce se poate. Uite o căruță care merge încolo o bucată de drum. Te-o duce ea. În urma ei se desfășura acum un lung șir monoton de treceri pașnice, implacabile, de la zi la noapte și apoi iar la zi, prin care înainta în căruțe identice, anonime și greoaie, ca într-o succesiune de avataruri cu roți scârțâinde și urechi clăpăuge, asemeni cuiva care se mișcă întruna pe o urnă, fără să ajungă nicăieri.

Căruța urcă dealul spre ea. Trecuse pe lângă ea ceva mai devreme, cu un kilometru în urmă. Era oprită la marginea drumului, cu catării dormind în ham, cu capetele întoarse în direcția în care mergea ea. Ea a văzut-o și i-a văzut și pe cei doi bărbați care ședea pe vine lângă un șopron, dincolo de gard. A aruncat o privire căruței și bărbaților – o singură privire atotcuprinzătoare, grăbită, inocentă și adâncă. Nu s-a oprit; probabil că bărbații de după gard nici măcar nu observaseră că se uită la căruță sau la ei. Și nici ea nu s-a mai uitat îndărăt. Și-a văzut de drum până a dispărut din vedere, mergând încet, cu pantofii desfăcuți la șireturi jucându-i în picioare, până ajuns pe creasta dealului, la un kilometru depărtare. Acolo s-a așezat pe marginea șanțului, cu picioarele în adâncitura nu prea mare, și și-a scos pantofii. După un timp, a auzit căruța. A tot auzit-o o bucată de vreme. Apoi a și văzut-o, urcând dealul.

Trosnetul și zăngănitul clar, ascuțit al lemnului și metalului ei ros și neuns e lent și sinistru: o succesiune de zvonuri seci, leneșe, răsunând pe jumătate de kilometru în tăcerea fierbinte, încremenită, cu miros de pin, a după-amiezii de august. Deși catării pășesc anevoie într-o transă neîntreruptă, susținută, vehiculul nu pare să înainteze.

Progresul e atât de infim încât pare suspendat pentru totdeauna undeva nici aproape, nici departe, ca o mărgică meschină din șiragul roșu, domol al drumului. Până la urmă, ochiul nici nu-l mai vede, căci văzul și simțurile se amestecă și se confundă moleșite, cum face și drumul, cu toate trecerile tihnite și monotone de la întuneric la zi, ca o sfoară deja măsurată care se înfășoară la loc ghem. Până când, în sfârșit, parcă se face auzit, lent, sinistru și fără de sens, ca de pe un tărâm oarecare, neimportant, de dincolo chiar și de depărtare, ca o fantomă devansându-și propria formă cu jumătate de kilometru. „Cât îi ia de când o aud și până s-o văd“, se gândește Lena. Se închipuie luând-o din loc, pornind iar la drum, în timp ce-și spune *Atunci o să fie ca și cum aș fi mers deja jumătate de kilometru înainte să mă sui de fapt în căruță, înainte ca ea să ajungă unde o așteptam eu, iar după ce o să mă dau iar jos din căruță, ea o să mai meargă jumătate de kilometru cu mine în ea* Așteaptă, fără ca măcar să se mai uite la căruță, în timp ce gândurile deapănă alene, iuți și line, pline de chipuri și glasuri binevoitoare, anonime: *Lucas Burch? Zici c-ai încercat la Pocahontas? Drumul ăsta? Duce la Springvale. Așteaptă aici. O să apară curând o căruță, să te ducă până unde-o avea drum* Gândindu-se „Dac-o avea drum până la Jefferson, Lucas Burch întâi o să m-audă, până să mă vadă. O s-audă căruța, dar n-o să știe. Deci o să-i ajungă una la urechi înainte s-o vadă. Apoi o să mă vadă pe mine și o să se bucure. Și o să vadă că-s doi înainte să-și aducă aminte.“

Armstid și Winterbottom o văzuseră trecând pe drum când stăteau pe vine, la umbra grajdului lui Winterbottom. Își dăduseră seama dintr-o privire că e tânără, gravidă și străină de acele locuri.

— Mă întreb unde s-a pricopsit cu burta aia, a zis Winterbottom.

— Mă întreb de unde o fi venit cu ea pe jos, a zis Armstid.

— Poate s-o duce în vizită la careva mai încolo, pe drum, a zis Winterbottom.

— Nu prea cred. Că aş fi auzit. Şi nici la careva din vecinii mei. Că şi atunci aş fi auzit.

— Eu zic că ştie ea unde se duce, a zis Winterbottom. După mers.

— Curând o să aibă un tovarăş de drum, a zis Armstid.

Femeia se îndepărta deja încet, cu umflătura şi povara ei inconfundabilă. Nici unul nu băgase de seamă să le fi aruncat nici măcar o privire fugară când trecuse pe lângă ei într-o rochie de un albastru spălăcit, fără formă, ducând în mână un evantai din frunze de palmier şi o bocceluţă cu haine.

— Nu vine de-aici de-aproape, a zis Armstid. Îi dă bice ca omul care s-a aşternut la drum de ceva vreme şi încă-l aşteaptă o bucată zdravănă.

— Sigur se duce în vizită pe-aici pe undeva, a zis Winterbottom.

— Eu cred că mi-ar fi ajuns ceva la urechi, a spus Armstid.

Femeia trecuse. Nu se uitase în urmă. A dispărut din vedere pe drum: umflată, greoaie, prevăzătoare, tacticoasă şi neobosită ca însăşi după-amiaza care se tot lungea. A dispărut şi din conversaţia lor; poate şi din gândurile lor. Pentru că, după o vreme, Armstid a spus ceea ce venise chitit să spună. Ca s-o spună, făcuse deja două drumuri, bătuse opt kilometri în căruţă şi stătuse trei ore pe vine, scuipând sub zidul umbros al şopronului lui Winterbottom, pe ocolite şi cu acea lipsă de grabă

atemporală a oamenilor de felul lui. Voia să-i facă lui Winterbottom o ofertă pentru prășitoarea pe care acesta din urmă o avea de vânzare. Într-un sfârșit, Armstid s-a uitat la soare și a spus prețul pe care hotărâse să-l ofere cu trei nopți în urmă, pe când stătea întins în pat.

— La prețu' ăsta, pot lua una din Jefferson, a zis el.

— Eu zic s-o iei, a spus Winterbottom. Pare a fi un chilipir.

— D-apăi cum, a răspuns Armstid. A scuipat. S-a uitat iar la soare și s-a ridicat. Ei, s-a cam făcut vremea să mă duc spre casă.

S-a urcat în căruță și a trezit catării. Mai bine zis, i-a urnit din loc, că numai negrii știu să facă diferența când doarme catărul și când e treaz. Winterbottom l-a urmat până la gard, rezemându-se cu brațele de drugul de deasupra.

— Da, nene, a zis el. Io aș cumpăra prășitoarea aia numaidecât la banii ăștia. Dacă n-o iei tu, al naibii dacă nu mă bate gându' s-o iau io, la prețu' ăsta. Ce zici, ăla de-o vinde n-o avea și niște catări de dat cu vreo cinci dolari?

— D-apăi cum, a răspuns Armstid.

A luat-o din loc, iar căruța și-a reluat zăngănitul lent, devorator de kilometri. Și nici că se uită înapoi. Dar nici înainte nu pare să se uite, fiindcă n-o vede pe femeia care șade-n șanț, pe marginea drumului, până când căruța e aproape de culmea dealului. În clipa când recunoaște rochia albastră, nu-și poate da seama dacă ea a văzut sau nu căruța. Și cine să-și fi dat seama că el o văzuse pe ea în timp se apropiau unul de altul încet, fără ca vreunul să pară că înaintează, căruța târându-se sinistru spre ea cu aura ei domoală, palpabilă, de toropeală și colb roșu în care picioarele sigure ale catărilor se mișcau precum într-un vis, punctat de zornăitul răzleț al hamurilor și

de tresăltarea elastică a urechilor de iepure, catării nici adormiți, nici treji când îi oprește.

De sub o pălărie de soare de un albastru spălăcit, decolorată de-acum nu doar de săpunul și apa de rigoare, ea ridică spre el o privire calmă și binevoitoare – e tânără, cu chip plăcut, sinceră, prietenoasă și prevăzătoare. Încă nu se mișcă. Sub rochia spălăcită, în aceeași nuanță oboșită de albastru, trupul ei e lipsit de formă și nemișcat. Ține în poală evantaiul și bocceaua. Nu poartă ciorapi. Picioarele goale se odihnesc unul lângă altul în șanțul nu prea adânc. La fel de inerte ca perechea de pantofi prăfuiți, masivi, probabil bărbătești, de lângă ele. Armstid stă în căruța oprită, adus de spate, cu ochi palizi. Observă că evantaiul e tivit frumos cu aceeași nuanță de albastru spălăcit ca pălăria de soare și rochia.

— Până unde mergi? întreabă el.

— Voiam să mai fac o buca' de drum până să se-ntunece, zice ea.

Se ridică și culege pantofii de pe jos. Urcă pe drum încet, cu mișcări măsurate, apropiindu-se de căruță. Armstid nu coboară s-o ajute. Ține doar catării pe loc până se saltă ea anevoie pe roată și lasă pantofii jos, lângă capră. Apoi, căruța se pune în mișcare.

— Mulțumesc, spune ea. Eram frântă de-atâta mers pe jos.

Probabil că Armstid nici n-apucase s-o vadă ca lumea. Și totuși deja băgase de seamă că femeia nu poartă verighetă. N-o privește nici acum. Căruța își reia zăngănitul domol.

— Vii de departe? spune el.

Ea scoate aerul pe gură. E mai degrabă o răsuflare calmă decât un oftat, un soi de uluire calmă.

— De hăt, departe, așa mi se pare acum. Vin din Alabama.

— Alabama? În starea asta? Neamurile unde ți-s?

Nici ea nu-l privește.

— Am venit încoace ca să mă-ntâlnesc cu el. Poate-l știi. Îl cheamă Lucas Burch. Am aflat mai 'nainte c-ar fi în Jefferson, lucrează la fabrica de cherestea.

— Lucas Burch.

Tonul lui Armstid e aproape identic cu al ei. Șed unul lângă altul, pe capra lăsată, cu arcurile rupte. El îi vede mâinile în poală și profilul sub pălăria de soare; o vede cu colțul ochiului. Pare să se uite la drumul care se întinde între urechile mlădii ale catârilor.

— Și ai bătut atâta cale, pe jos, singură-singurică, să-l cauți pe el?

Ea nu răspunde imediat. Apoi spune:

— Am dat de lume cumsecade. Lume de treabă.

— Și femei?

Îi măsoară profilul cu colțul ochiului, gândind *Nu știi ce-o să spună Martha*, gândind „Ba cred că știi ce-o să spună Martha. Cre' că femeile de ispravă nu-s ele prea blânde. Cum ar fi bărbații, poate. Dar numai o femeie stricată poate să fie foarte blândă cu alta care are nevoie de blândețe. Gândind *Ba da. Știi exact ce-o să spună Martha*

Ea stă puțin ieșită în afară, aproape nemișcată, cu profilul, obrazul, aproape nemișcat.

— E un lucru ciudat, spune ea.

— Cum de știe lumea când vede o fată tânără, străină, mergând pe drum în starea în care ești tu, că a părăsit-o soțul?

Ea nu se mișcă. Căruța a intrat într-un soi de ritm, lemnul ei neuns și chinuit una cu după-amiaza domoală, cu drumul, cu arșița.

— Și zici c-o să-l găsești aici.

Ea nu se mișcă, pare să se uite la drumul leneș dintre urechile catârilor, poate la orizontul clar pe care-l conturează drumul.

— Eu așa zic, că-l găsesc. N-o să fie greu. O să fie acolo unde se adună lume multă, unde se râde și se glumește. Mereu l-a tras așa la de-astea.

Armstid mârâie, un sunet fioros, brusc.

— Haida, catârilor, spune.

Iar în sinea lui adaugă, pe jumătate în gând, pe jumătate cu voce tare: „Și io zic c-o să-l găsească. Zic că băiatul ăla s-o dumiri că a greșit amarnic când s-a oprit dincoace de Arkansas, poate chiar de Texas.“

Soarele se înclină acum, la o oră deasupra orizontului, peste noaptea de vară care se lasă iute. Din drum se face un drumeag, și mai mut decât drumul.

— Am ajuns, zice Armstid.

Femeia se și urnește. Se întinde după pantofi; se pare că n-are de gând să țină căruța în loc nici cât să și-i pună în picioare.

— Mulțam din suflet, spune ea. A fost un ajutor.

Căruța se oprește iar. Femeia dă să coboare.

— Chiar și de-ajungi la prăvălia lui Varner până să se-ntunece, tot mai ai nouășpe kilometri până la Jefferson, spune Armstid.

Ea se chinuie să țină într-o mână pantofii, bocceaua și evantaiul, iar cu mâna liberă se sprijină să coboare.

— Atunci s-o iau din loc, spune ea.

Armstid n-o atinge.

— Hai să rămâi peste noapte la mine acasă, spune el. Unde femeile... unde o femeie poate... dacă... Haide, vino. Măine dimineață la prima oră te duc la Varner și

de-acolo te-o repezi cineva în oraș. Sigur se găsește cineva să meargă, fiind sâmbătă. Că n-o să fugă omul de tine peste noapte. Dacă o fi într-adevăr în Jefferson, tot acolo îl găsești și mâine.

Ea stă aproape nemișcată, ținându-și lucrurile în mână ca să coboare. Se uită înainte, unde drumul șerpuiește până-și pierde urma, vârgat de umbre.

— Cre' că mai am câteva zile.

— D-apăi cum. Ai timp berechet. Numai că de-acuma oricând poate să-ți pice un musafir care nu poate merge. Vino cu mine acasă.

Mână catării fără să aștepte un răspuns. Căruța intră pe drumeagul slab luminat. Femeia se așază mai bine, chiar dacă ține în continuare în mână evantaiul, bocceaua, pantofii.

— N-aș vrea să rămân datoare, zice ea. N-aș vrea să deranjez.

— D-apăi cum, zice Armstid. Hai cu mine. Pentru prima oară, catării pășesc vioi, din proprie inițiativă. Le miroase a porumb, spune Armstid, gândind „Femeia tot femeie. E prima care sare să tragă preșu' de sub picioarele unei surate, da' umblă fără jenă prin lumea mare pentru că știe că oamenii, bărbații, o să aibe grije de ea. Puțin îi pasă ei de femei. Doar nu din cauza unei femei dădu peste beleaua asta de ea nici nu recunoaște că-i belea. Da, nene. Ia să lași o femeie să se mărite sau să dea de belea fără să fie măritată și s-o vezi cum se leapădă pe loc de rasa și de neamul femeiesc și-și petrece toată viața încercând să se alătore neamului bărbătesc. De-aia trag tutun, fumează și vor să voteze“.

Căruța trece pe lângă casă și continuă înspre șopron, în timp ce soția bărbatului îi observă din ușă. El nu se

uită într-acolo; nici nu trebuie, știe că ea are să fie acolo, e acolo. „Da“, își spune el, cu ironie tristă, mânând catârii pe poarta deschisă, „știi exact ce-are să spună. Eu așa zic, că știi exact.“ Oprește căruța. Nu trebuie să se uite ca să știe că nevastă-sa e acum în bucătărie, nu-i mai observă; așteaptă doar. Oprește căruța.

— Tu du-te-n casă, spune el. El a coborât deja, iar femeia se dă jos greoi, cu acea concentrare interioară. Când ți-o ieși cineva în cale, aia-i Martha. Vin și eu după ce pun de mâncare la animale.

Nu se uită după ea cum traversează curtea și se îndreaptă spre bucătărie. Nu are nevoie. Pas cu pas, intră cu ea pe ușa bucătăriei și o găsește pe femeia care se uită acum la ușa de la bucătărie tot așa cum se uitase din pragul casei cum trecea căruța. „Cre' că știi precis ce-o să zică“, își spune el.

Duce catârii afară, le dă apă, îi leagă și-i hrănește, apoi strânge vacile în grajd de la păscut. După asta se duce la bucătărie. Ea e tot acolo, femeia căruntă cu chip rece, aspru, arțăgos, care a născut cinci copii în șase ani și a făcut din ei bărbați și femei în toată firea. Nu-i leneșă. El n-o privește. Se duce la chiuveță, umple o ulcică din găleată și-și suflecă mânecile.

— O cheamă Burch, spune el. Barem așa zice ea că-l cheamă pe flăcău' după care umblă. Lucas Burch. I-a zis careva pe drum mai 'nainte că-l găsește în Jefferson. Începe să se spele, cu spatele la ea. A venit taman din Alabama, singură și pe jos, așa zice.

Doamna Armstid nu se uită în jur. E ocupată cu masa.

— N-apucă ea să mai vadă Alabama de una singură, spune ea.

— Și cre' că nici pe flăcău' ăla, Burch. Își face de lucru la chiuvetă, cu apa și săpunul. Și simte privirea ei în ceafă, pe umeri, pe sub cămașa albastră, decolorată de sudoare. Cică i-a zis careva la magazin la Samson că e un băiat de-l cheamă Burch sau nu știu cum, angajat la fabrica de che-restea din Jefferson.

— Și ce-și închipuie ea, c-o să-l găsească acolo. Așteptând-o. Cu casă, acareturi, tot.

El nu-și dă seama după tonul ei dacă se mai uită sau nu la el. Se șterge cu un sac de făină rupt.

— Poate așa o să-l și găsească. Dacă-și pusese-n cap să fugă de ea, cre' c-o să se dumirească el că a greșit amarnic când s-a oprit înainte să pună fluviul Mississippi pavăză între ei. Acum știe că ea îl privește: femeia căruntă nici dolofană și nici slabă, aspră ca un bărbat, muncitoare, într-o rochie veche și trainică, istovită, fioroasă și răstită, cu mâinile în șolduri, cu o expresie pe chip ca de general învins în bătălie.

— Voi, bărbații, zice ea.

— Ce vrei să facem cu ea? S-o alungăm? Sau s-o trimitem să doarmă în grajd?

— Voi, bărbații, zice ea. Afurisiți să fiți.

Intră împreună în bucătărie, deși doamna Armstid e prima. Se duce direct la plită. Lena rămâne în pragul ușii. E cu capul descoperit acum, cu părul bine pieptănat. Până și rochia albastră pare înviorată și înnoită. Stă acolo și se uită, în timp ce doamna Armstid zornăie ochiurile de metal ale plitei și mânuie vreascurile cu brutalitate, ca un bărbat.

— Aș vrea să ajut, spune Lena.

Doamna Armstid nu se uită în jur. Zăngăne plita brutal.

— Stai locului. Acuma șezi și te odihnește, că poate așa te mai ții o vreme în picioare.

— Fiți bună și lăsați-mă să vă ajut, v-aș fi recunoscătoare.

— Stai la locul tău. Am deja treizeci de ani de când fac asta, de trei ori pe zi. S-a dus vremea când oi fi avut nevoie de ajutor. Își face de lucru la plită, fără să se uite în spate. Armstid zice că te cheamă Burch.

— Da, spune cealaltă.

Vorbește acum pe un ton mai degrabă grav, calm. Stă foarte liniștită, cu mâinile în poală, nemișcate. Și nici doamna Armstid nu se uită în jur. Își vede în continuare de treabă la plită. Îndârjirea cu care face focul pare să-i ceară o concentrare disproporționat de mare. Pare să-i solicite atenția ca un ceas scump.

— Te cheamă deja Burch? Întreabă doamna Armstid.

Tânăra femeie nu răspunde imediat. Doamna Armstid nu mai zăngăne plita, chiar dacă rămâne cu spatele la tânăra. Apoi se întoarce. Se privesc una pe alta, deodată dezbrăcate, cântărindu-se reciproc: cea tânără pe scaun, cu părul ei îngrijit și mâinile inerte în poală, cea mai bătrână lângă plită, răsucindu-se, nemișcată și ea, cu o șuviță răzvrătită de păr cărunt la baza țestei și cu o față care pare sculptată în gresie. Apoi, cea tânără vorbește.

— V-am spus o minciună. Încă nu mă cheamă Burch. Ci Lena Grove.

Se uită una la alta. Tonul doamnei Armstid nu e nici rece și nici cald. Nu e nicicum.

— Deci vrei să dai de el, ca să te cheme Burch până la urmă. Așa-i?

Lena lasă ochii în jos, de parcă și-ar privi mâinile pe care le ține în poală. Vorbește domol, hotărât. Dar cu seninătate.

— Nu m-am gândit să-l pun pe Lucas să-mi facă promisiuni. Țasta a fost ghinionul, că el a trebuit să plece. Numai că nu i-au ieșit planurile ca să vină îndărăt după mine, cum avusese de gând. Mi-am zis că nu ne trebuie nouă făgăduieli în cuvinte. În noaptea când a aflat că trebuie să plece, el a...

— Care noapte? Aia când i-ai zis de prunc?

Cealaltă nu răspunde imediat. Are fața neclintită ca piatra, dar nu aspră. E ceva blând în hotărârea ei, o lumină lăuntrică izvorâtă dintr-o necugetare și o detașare calmă, senină. Doamna Armstid o privește. Lena nu se uită la cealaltă femeie când vorbește.

— El cic-ar fi știut mai dinainte că s-ar putea să plece. Numai că nu mi-a spus mai devreme ca să nu mă frământ din pricina asta. Când a aflat prima oară că o să-i cam facă vânt, a priceput că mai bine pleacă, parcă mai repede s-o descurca undeva unde maistrul nu stă cu gura pe el. Dar a tot amânat. Numai că s-a întâmplat ce s-a întâmplat și n-a mai putut amâna. Maistrul era cu gura pe Lucas fiindcă nu-l suferea, că Lucas e așa tânăr și mereu plin de viață, iar maistrul voia slujba lui Lucas pentru un văr de-al lui. Dar el n-avusese gând să-mi spună, să nu mă frământ. Numai că s-a întâmplat ce s-a întâmplat și n-am mai putut aștepta. Eu l-am îndemnat să plece. El a zis că rămâne dacă așa zic eu, chit că maistrul nu se purta frumos cu el. Dar eu i-am zis să plece. El nu voia să plece, nici măcar atunci. Dar i-am zis eu să plece. Numai să-mi trimită vorbă când e gata să mă primească. După-ai nu i-au ieșit planurile ca să trimită după mine la timp, cum ar fi vrut. Orice flăcău care pleacă așa printre străini are nevoie de timp ca să se-așeze. De unde să știe el când a plecat că o să dureze mai mult decât socotise până

se-așază. Mai ales un tânăr plin de viață ca Lucas, de-i place lumea și cheful, și-l place și lumea pe el. Tânăr cum e, n-a știut c-o să dureze mai mult decât socotea, și mereu le cășună oamenilor pe el fiindcă-i mereu primul la râs și la glumit, de-l încurcă la treabă fără să-și dea seama, că el niciodată nu vrea să supere pe alții. Și eu am vrut să-și facă și el o ultimă plăcere, că una e însurătoarea pentru un flăcău, pentru un băiat tânăr și plin de viață, și alta-i pentru o femeie. Când băiatu' e tânăr și plin de viață, e lungă cât o zi de post. Nu găsiți?

Doamna Armstid nu răspunde. Se uită la cealaltă care șade pe scaun, cu părul ei pieptănat, mâinile în poală, inerte, și chipul blând și gânditor.

— Se prea poate ca deja să-mi fi trimis vorbă și să se fi pierdut pe drum. Și de-aici e cale lungă până-n Alabama, și-ncă n-am ajuns la Jefferson. Eu i-am spus că nu m-aștept să-mi scrie, că nu se pricepe el la scris. „Numai să-mi trimeți vorbă prin cineva când ești gata să mă primești“, așa i-am zis. „Eu aștept.“ La început, după ce-a plecat, m-am perpelit nițel, pentru că încă nu mă cheamă Burch și frate-miu cu ai lui nu-l cunosc pe Lucas așa bine ca mine. Cum să-l cunoască?

Chipul ei capătă treptat o expresie surprinsă, suavă și senină, de parcă tocmai i-ar fi trecut prin cap ceva ce nici măcar nu realizase că nu știe.

— Vedeți dumneavoastră, de unde să-l cunoască ei? Dar mai întâi a trebuit să-și aranjeze el treburile; pe el a căzut tot greul să umble printre străini, iar eu n-am avut nici o apăsare, numai să stau și să aștept cât duce el tot greul și toate grijile. Numai că după o vreme eu n-am mai știut de altceva decât să port pruncu' ăsta până la soroc, ce să mai îmi pese mie de nume sau de gura lumii. Dar